

HİTİTLER'İN VARLIĞI TESADÜFEN KEŞFEDİLDİ

Tevrat ve İncil'de Hititler'in varlığından bahsedilir. Ancak Hititler'in Anadolu'da bin yıllık bir medeniyet kurduğu çok geç keşfedildi.

Anadolu ve Çevresindeki Eski Medeniyetler

Hititler, M.Ö. 1680'den itibaren Anadolu'da krallık ve ardından bir imparatorluk kurdu. İmparatorluk parçalanınca bölgede "Geç Hitit Krallıkları" M.Ö. 600'lere kadar varlıklarını sürdürdü. Hititler, Anadolu ve Suriye'de 1.000 yıl hakimiyet kurdu ama unutuldu. Avrupa ve ABD'li arkeologlar Yunan, Mısır, Sümer, ve Babil medeniyetlerini keşfetti. Bu medeniyetlerin alfabe ve dillerini öğrendiler ve haklarında kitap yazdılar. Ancak, Mısır firavunları ile aynı dönemde var olan Hititler'i kimse tanımıyordu. Anadolu'da bu kadar eski bir medeniyetin var olacağı akla gelmiyordu. Dünyanın ilgisi Sümer ve özellikle Mısır'a yönelmişti. Anadolu, Hititler'den önce "Hatti" medeniyetine de ev sahipliği yapmıştı. Anadolu, 10.000 yıl önce ilk tarımın yapıldığı, ilk şehirleşmenin ve ilk krallıkların kurulduğu dünyanın en eski bölgelerinden biridir. Urfa yakınındaki "Göbekli Tepe"de M.Ö. 9.000'lere uzanan dünyanın en eski tapınak ve taş kabartmaları vardır. Ancak Anadolu'nun zengin tarihi hakkında ne Osmanlı ne de batı dünyası bilgi sahibiydi. Osmanlı ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kazı yapan yabancılar Roma ve antik Yunan dönemiyle ilgilendi.

Urfa Göbeklitepe mabedi (M.Ö. 9.000)

Hitit Medeniyeti 3.000 Yıl Unutuldu

Hititler'in varlığı üç bin yıla yakın bir süre unutuldu. Tevrat ve İncil'de Hititler'den başka bir adla bahsediliyordu. Kim oldukları ve nerede yaşadıklarından bahis yoktu. İlk kez 1812'de Suriye'nin Hama kentinde bir evin duvarında taşa yazılmış bir hiyeroglif bulundu. Hititler'e ait bu yazıyı bulan J. L. Burckhard, bilim adamlarının konuya ilgisini çekemedi. İrlandalı W. Wright, 1870'te Suriye'de benzeri taşlardaki yazıları kopyaladı. Yazılar Mısır

hiyerogliflerinden farklıydı. Oxford Üniversitesi dil uzmanı A. H. Sayce, yazıların Tevrat'ta anılan Hititler'e ait olabileceğini söyledi. Mısır'da 1887'de kaçak kazılarda bazı kil tabletler bulundu. "Amarna Tabletleri" olarak bilinen bu tabletlerden biri Akad dilinde yazılmış bir mektuptu. Mektupta Hitit kralı I. Şuppiluliuma, Mısır firavununa "kardeşim" diye hitap ediyordu. Kralın firavuna eşdeğer önemde olduğu anlaşılmıştı. Bu mektup dışında iki mektup daha vardı ama onlar bilinmeyen bir dildeydi. O mektupların, bir Hint-Avrupa dilinde yazıldığı 1902'de Norveçli dil uzmanı J. A. Knudtzon tarafından keşfedildi. Böylece Hint-Avrupa dili konuşan büyük bir medeniyetin, yani Hititler'in varlığı anlaşıldı. Eskişehir yakınındaki Yazılıkaya kaya kabartmaları 1834'te keşfedildi. Bu kabartmalar Hititler hakkında önemli ipuçları verdi. Boğazkale'de Alman H. Winckler liderliğinde 1906'da başlayan kazılarda, Hitit medeniyetiyle ilgili binlerce kil tablet çıktı. Hattuşa'nın başkent olduğu kanıtlandı ve UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası listesine alındı. Kil tabletlerin bir bölümü Akadca olduğu için kolayca okundu. Ancak henüz kimsenin okuyamadığı bir dilde yazılmış çok sayıda tablet vardı. Hititçe olduğu anlaşılan bu dilin Hint-Avrupa dili olduğu da kesinleşti ama okunamıyordu.

Yazılıkaya kaya kabartmaları

Hitit Dili ve Yazısının Çözülmesi

Hitit medeniyetinin binlerce kil tablette yazılı olan bin yıllık sırlarını elinde tutan ama okuyup anlayamayan bilim dünyası şaşkındı. Asur dili uzmanı B. Hrozny 1913'te İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki tabletleri inceledi. Bir süre sonra I. Dünya Savaşı çıktı ama Hrozny önemli ipuçları bulmuştu bile. Hitit tabletlerindeki bir cümle çözümün önünü açtı. Cümle "NINDA-an ezzatteni vatar-ma ekutenni" idi. NINDA kelime işareti Sümer dilinde "ekmek" anlamını taşır. Vatar kelimesi Almanca "wasser" veya İngilizce "water" yani su olmalıydı. Kısa süre içinde diğer ipuçlarını birleştiren Hrozny Hititçe cümleyi çözdü. Bu cümle "ekmeği yiyeceksiniz suyu içeceksiniz" anlamını taşıyor dedi. Ardından Hitit dili ve grameri hakkındaki ilk bilgileri yayınladı. Almanya'da Hitit Dili uzmanları yetişti ve Hititoloji bilim dalı oluştu. Asur dili uzmanı B. Landsberger 1935'te Hitler tarafından üniversiteden atılınca Türkiye'ye davet

edildi. Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Sümer ve Hitit dili bölümlerini kurdu. Atatürk, DTCF'nin kurulması ve Hitit dili konularıyla yakından ilgilendi. O dönemde Hititler'e "Eti" denilirdi. Hititler'in Kafkas bölgesinden geldiği öne sürüldüğü için Türk oldukları inancı yaygındı.

Hitit dilini çözen B.Hrozny (1915)

Kil Tabletlerinden İlginç Örnekler

Hitit tabletlerinin çoğu devlet arşivleridir. Mısır firavunu Tutankamon'un dul eşinin Hitit kralı I. Şuppiluliuma'ya yazdığı mektup Hitit arşivinde bulundu. Mektupta "Eşim firavun öldü ama oğlum yok. Senin oğulların çokmuş, bana bir oğlunu yollarsan onunla evleneceğim. Ben halkımdan biriyle evlenmek istemiyorum" yazıyordu. Hitit kralı talebin gerçek olduğuna emin olunca oğlu Zannanza'yı yolladı, ama Mısır'daki isyancılar oğlunu yolda iken öldürdü. Böylece Hitit prensi Mısır firavunu olamadı. Hititler kısasa kısas yerine sürgün veya para cezasını tercih ederdi. Kral Telipinu, kendisini devirip öldürmeyi planlayanları bile idam ettirmedi. Telipinu Fermanı'nda "Huzziya, ailemizi öldürecekti ama olay ortaya çıktı. Onu ve ailesini sürgüne yolladık, yesin içsinler, kimse zarar vermesin. Onlar bana kötü davrandı ben öyle yapmayacağım" diyordu. Fermanın devamında "Sürgündeki bu suikastçılar gizlice öldürülmüş ben bilemedim. Katillere meclis idam cezası verdi. Ben niçin ölsünler dedim, silahlarını alıp onları çiftçi yaptım...bir prens suç işlerse...onun evine oğluna kötülük yapmayın" deniliyordu.

Mısır firavunu Tutankamon

Hititler, Kadeş Antlaşması ile çevre ülkelere uzlaşma kültürü aşıladı. Kısasa kısas yerine insancıl ve adil yasalarla bölgede örnek oluşturdu.

Prof Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü